

anlama geldiğini ele almaktır. Belli filozofların yüzlerce yıldan beri tartışmaya yaptıkları en seçkin katkılardan bazılarının kısa bir özeti, konuyla ilgili bir dizi sonucu –karşı çıkmak ya da değiştirmek isteyebileceğiniz sonuçları– ortaya sermek için gereklidir. Bunu, bölümün sonundaki Örnek Olay 39’da yapma şansınız olacaktır.

Eğitim Sözcüğünün Etimolojisi

“Education” (eğitim) sözcüğü Latince bir kökten türemiştir; ama nedir bu kök? Karşımıza hem “educare” hem de “educere” sözcükleri çıkmaktadır. Bunlar okunuş ve yazılış olarak benzer sözcüklerdir; ama anlamları arasındaki uçurum o kadar derindir ki bunların bir okul müfredatı bağlamında yan yana durabileceklerini hayal etmek güçtür. Ben insanları educare/educere meselesinden daha derinden bölen başka hiçbir mesele bilmiyorum; görüşlerinde ve tutumlarında insanların muhafazakâr mı reformcu mu, gerici mi radikal mi, mutlakçı mı görelci mi, realist mi idealist mi oldukları, herhangi bir konudan daha fazla bu etimoloji sorunu ve içerimleri üzerine tutumlarıyla ortaya çıkacaktır.

Educare

“Educare” sözcüğü, öğreneni özel bir beceriyle donatmak için “talim ettirmek” anlamına gelir. Söz konusu beceri, genellikle fiziksel bir beceridir; bir mühendis ya da cerrahın, bir tamirci ya da sıvacı'nın el mahareti ya da bir dansçı ya da futbolcunun ayak mahareti gibi, ancak aritmetik, mantık ya da dilbilimsel çözümleme gibi, zihinsel beceriler denmesi daha doğru olan ve talim gerektiren başka beceriler de vardır. Bütün bu örneklerin gösterdiği gibi, educare yaklaşımı normal olarak özel bir iş ya da meslekle bağlantılıdır. Böylelikle, bir kişi bir muhasebeci, bir sistem analisti, bir su tesisatçısı, bir imalat ustası, bir hemşire ya da bir rahip olma talimi görecektir. Mantık ya da dilbilimdeki beceriler, talim ile meslek arasındaki bağlantının diğer örneklerde olduğundan daha dolaylı olsa da iletişim becerilerinin gerektiği birçok alanda geçerlidir.

Bu yorumun genel olarak eğitim açısından iki önemli uzantısı vardır. Birincisi, bir okul ya da meslek kuruluşunun müfredatı çerçevesinde öğretilen konuların takdiri, ağırlıklı olarak toplumun ya da devletin ekonomik ya da sosyal ihtiyaçlarına göre belirlenecektir. Bir konunun hem öğretene hem de öğreneni için birincil güdülenimi, o konunun bilgisinin, öğreneni özel bir meslek açısından ne kadar vasıflı kılacağına bağlıdır. Bunun anlamı, en fazla iş imkânı olan alanlardaki becerilere en büyük önceliğin verileceğidir. Nerede belli becerilerin (bazı mühendislik ve inşaat dalları gibi) talebinde bir dönüş varsa, orada bunları öğretmek, süren ya da artan talebin olduğu becerileri (örneğin, bilgisayar ya da belli bilim dalları için gerekli becerileri) öğretmeye oranla daha az önemli sayılacaktır. Herkese ilköğretim koşulu getiren 1870 Eğitim Yasası'nın, bütün insanların *ahlaki* bakımdan eğitim görme haklarının olduğuna ilişkin büyük bir inancın olması yüzünden değil, Endüstri Devrimi'nin ardından, fabrikalarda ve işyerlerinde, hesap ve okuma yazma bilen elemanlara ciddi bir ihtiyaç duyulması yüzünden hayata geçtiğini kaydetmek gerekir. Eğitime ilişkin olarak Viktorya Dönemi'nin "üç R" tanımını buradan gelir. Educare olarak eğitim, bir devletin ekonomik politikalarının bir parçası olarak, eğitime tabi tutulanlar da devletin erkek ya da kadın hizmetlileri olarak görülecektir.

İkinci uzantı, müfredatta neye değer verileceğinin –öğrenciler kadar öğretmenlerin de zihinlerinde– "faydalı" görülen şeye dayanacaktır. Böylelikle, matematik ve fizik öğrenilmeye değer konular olacaktır; çünkü çok çeşitli mesleklerde bu alanlarda becerikli insanlara sürekli ihtiyaç vardır. İngiliz edebiyatı, güzel sanatlar, sosyoloji gibi konular, "ilginç" olabilmekle birlikte, öncelikler listesinin alt sıralarında yer alacaktır; çünkü bunların çalışma alanında hiçbir doğrudan uygulanımı yoktur. Bizzat öğrencilerin bu tutumu takınımaları özellikle anlamlıdır; öyle ki birçok sanat, sosyal bilimler ve insanbilimleri öğrencisi, muhasebe, iş yönetimi ya da aerodinamik gibi konuların öğrencileri tarafından alaya alınır.

Demek ki eğitime educare yaklaşımı öğrencileri halihazırda mevcut sisteme alıştırmayı tasarlayan bir yaklaşımdır ve sertifika, diploma ya da konuyu çalıştığını gösteren bir belge vermek suretiyle bir vasfın

* *Reading, writing, arithmetic*; okuma, yazma, aritmetik. (y.h.n.)

kazandığının yazılı onayı müfredatın *olmazsa olmaz* bir koşulu haline gelmiştir. Öğrenciler bu değerli kâğıt parçasını kazanmak için onları oldukça sıkıcı konuları çalışırlar ve konu içindeki belli temalar, sırf sınav yapanların gözde konuları oldukları için ancak çalışılacaktır. Özellikle educare kaygısıyla deli gömleği giydirilmiş öğrenciler, yıllarını resmi öğrenim için harcarlar, böylelikle gömleği kolaylıkla giyebilecek bir kalıba dökülürler. Gömleğe bir çift de atgözlüğü iliştilmiş olduğundan, sonuçta talebe, bir biçimde kendisi için seçilmiş olanı ya da payına düşen rolü parçalayamadıkça, bir dolap beygiri gibi çalışmaya hazır hale gelecektir.

Educere

“Educere” sözcüğünün çok farklı bir anlamı vardır. Baştaki “e” harfi (“x” zorunlu olarak düşmüştür) “-den dışarı”, “ileriye”, sözcük anlamında da “o çıkar” demektir. “Ducere” “sürmek, götürmek” anlamına gelir: Böylelikle, sözcüğün tamamı “dışarı ya da ileri götürmek” anlamına gelir. Educere ilkesine göre yürütülen eğitim, sonuç olarak, ilk başta bir yetkinleştirme; öğrencilerin hem dünyayı hem de kendisini keşfine izin verme; herhangi bir pragmatik nedenle değil (bunların toplumu için ve sonuçta toplumun bir ögesi olarak kendisi için faydalı olacağından, tesadüfen bu doğru olsa bile), kişi olarak bu fikirleri ve becerileri içkin olarak değerli olduklarından fikirleri izlemek ve beceriler geliştirmek olarak görülecektir. Çalışmalarında tutturduğu yön bu yüzden dışsal güdülenim –beceri kazanmak, meslek vb- tarafından değil, konuyu keşfetmenin ödüllendirici ve doyurucu olan içsel güdülenimi tarafından belirlenecektir. “Bitirince bu becerinle ne yapacaksın?” sorusu hem yersiz hem de saçmadır. Yersizdir çünkü öncelikle bu konu üzerinde çalışmasının nedeni değildir ve saçmadır; çünkü bu yaklaşımı benimsemiş bir öğrencinin “bitireceğinden” bahsetmek anlamsızdır. (Bu, daha sonra üzerinde duracağımız bir temadır.)

Görevleriyle ilgili bu yaklaşımı benimsemiş öğretmenin rolü pedagoğdan çok bir kaynak, bilgiyi verenden çok keşif sürecindeki bir teşvikçi, bir “söyleyen”den çok bir “söyleten”dir. Ashnda, bu felse-

fede, öğretmen ile öğrenci, bir bölmenin iki tarafında duran insanlar olmak yerine ortak bir girişimin partnerleridir. Öğrenci, fikirleri yalnızca başka bir kişinin otoritesi temelinde kabul etmek yerine, kendi başına düşünmeye, hatta öğretmeninden farklı düşünmeye teşvik edilecektir. Bu, zaman zaman, öğrencinin hataları sayesinde öğrenmek zorunda bırakılması anlamına gelebilir. Educere bakış açısı, bunu başkalarının söyleyeceğini sorgusuz sualsiz kabul etmekten daha sağlıklı bir süreç olarak görür. Daha kuvvetli bir ifadeyle söyleyecek olursak: *Bir kişi başka insanların yargılarına ne kadar güvenmek zorunda kalıyorsa, kendi başına karar alma yetisinden ne kadar yoksunsa ve başka insanların savunduğu değerleri takdir etmekten ne kadar acizse, educere yaklaşımına göre, bir insan olarak o kadar eksilmiştir.*

Özerklik: Kısaca söyleyecek olursak, eğitimde egemen anlayış olarak educere alındığında, eğitimin başta gelen amacı özel alanlarda uzmanlar yetiştirmek değil, kişisel özerklik olacaktır. Bu görüşe göre, bir kişinin bir diplomayı herkese gösterebildiği için eğitilmiş olduğunu düşünmek –akıl hastanesinden taburcu olduğuna ilişkin raporu var diye sağlam olduğunu iddia etmek kadar– saçmadır. Bu özerkliği geliştirmek suretiyle kişi meseleleri, yalnızca belli sayıda beceriyi uygulama talim görmesi durumuyla karşılaştırıldığında, daha geniş bir açıdan görebilecektir. O yaratıcı güçlerini artırabilecektir, öyle ki hem kendisinininkinden farklı görüşlerin mevcut olduğunu, hem de bu görüşlerin kuvvetini ya da değerini kabul edebilecektir. Büyük bir ihtimalle düşüncelerinde bağınazlık ve önyargıya rastlanmayacaktır. Bu yaklaşımın bir yan ürünü, kendi başına ayakta kalabilme ve durumlara göre davranabilme yetisinin sıklıkla arandığı çok geniş bir alanda kişinin yapabileceği bir katkısının olmasıdır. “Maden damarı”nda talim unsuru, böylesi insanlar için her zaman gereklidir; ama onlar işin ana vasfı ile zaten donanmış olarak birçok çalışma sahasına gireceklerdir. Böyle bir firmanın başında olan bir arkadaşımın sık sık söylediğine göre, mühendislik eğitimi almış birçok insan bir fabrikaya adına eklenmiş etkileyici vasıflarla girerler; ama böylesi bir endüstride kaçınılmaz olan değişim sürecine uyum göstermekte aciz kalırlar. Educare işi alması için ona yeterli becerileri sağlamıştır, ancak işte gelişme göstermesi için educere yaklaşımının unsurları gereklidir.

Bu iki yaklaşımın ayrıntı çizgileri konusunda olabildiğince tarafsız olmaya çalıştım ve bu yaklaşımlar üzerine yapılacak herhangi bir değerlendirme, eğitim sisteminde ikisinin de zorunlu olduğunu kabul etmelidir. Eğer educare'in anlatılmasında sert, educere hakkında ise daha övücü bir tutum sergilemişsem, bu modern Batılı dünyada ikinciye karşı sergilenen genel bir küçümsemeye yorulabilir. Bazı pratik becerilerde eğitilmenin değerini savunmak gereksizdir. Ben, eğitimimin tümüyle insan-bilimleri yönünde tasarlanmış olmasından büyük üzüntü duyuyorum; bu elbette benim istediğim bir şeydi; ama şimdi keşke diyorum, iki bin yıl önce (ve bildiğim kadarıyla, bugün de) Samiler arasında görüldüğü gibi, araba, radyo ya da televizyon tamirati gibi "faydalı" bir beceri kazanmak için eğitilmiş olsaydım. Her şey bir yana, zaman içerisinde çok para biriktirmiş olurum. Aynı zamanda, bazı insanların hayatta bir doyum ve başarı hissi duymasının böyle bir beceri kazanmasına bağlı olduğu da ortadadır. Eğitim sorununun bir parçası, çoğu insanın çok az başarı hissi duyduğu ya da hiç duymadığı yer olan bir okulun "alt tabakası"dır. Böyle bir grup bedbin gencin, onlara hem bir odun parçasıyla neler yapılabileceğini gösteren hem de bunu yapmakta onları yetkinleştiren mükemmel bir ağaç işleri öğretmeni tarafından süreç içinde nasıl dönüştüğüne tanık olmuştum. Öğrencilerin kendi-ingeleri ve belki de bu yolla özerklikleri gelişmişti.

Ashında, yetkililerin yalnızca educere ilkesi temelinde eğitim görmüş olduklarını duyduğumda korkuya kapılacağım belli durumlar vardır. Eğer, bir ameliyattan önce bana cerrahın hayatında hiç ameliyata girmediği, yalnızca birkaç yıl sorunlarla nasıl baş edeceğini öğrendiği söylenmiş olsaydı, hayat sigortamın primlerinin tamamen ödenmiş olup olmadığından emin olmak isterdim ve endişem, eğer ölürsem bunun suçlusunun cerrah olacağını söylenmesiyle hafiflemezdi. Aynı şekilde, Kaliforniya'ya gitmekte olan bir Boeing 747'ye binmiş olsaydım ve havada bana bunun pilotun ilk uçuşu olduğu, yol boyunca aletlerin amacını ve kullanım biçimlerini öğreneceği ve eğer yolcuları gidecekleri yere götüremezse görevine son verileceği söylenseydi, Atlantik'i kayıkla geçmek için hazırlıklara başlardım.

Talimin aksine eğitimin doğasını anlamada anahtar olarak educere yaklaşımını gösterenlerin işaret ettiği nokta, eğitimin özel becerileri

kazanmanın bir yolu olarak düzenlenemeyeceğidir, başka bir şey değil. Eğitim, bu sözcülerin iddia ettikleri biçimiyle, potansiyel olarak hayatın bütünüyle ilgili, sürekli bir şeydir. Educare'in insanoğluna emek tasarrufu sağlayan her türlü aleti, hızlı ulaşım sistemlerini, hesap makineleriyle bilgisayarları ve hem evde hem de işte en rutin ve sıkıcı işleri üstlenen bir dizi otomatik makineyi sağladığı rahatça kabul edilebilir. Güzel. Böylece artık hepimizin daha çok boş zamanı var, sıkıcı işlerden kurtulduk, kadınlar kırkında iki nesil önce olduğundan daha genç görünüyorlar ve artık iki omzunda demirden direkler taşıyan öküz gibi güçlü insanlara ihtiyacımız yok. Sorun artık kazanılan bu fazladan boş zamanı –insanların istediklerini yapabilecekleri zamanı– nasıl değerlendireceğimiz sorunudur. Educare, bu konuda bize yardımcı olamaz ve eğer yanıt saatlerce Amerikan pembe dizileri izlemek, kendi kendine sıkılmak ve artan bir oranda alkol kullanmak olacaksa, koca kayaları dağın tepesine çıkarma işinde Sisyphus'a yardımcı olmamızın daha iyi olup olmayacağı sorulabilir. B. F. Skinner'ın söylediği gibi, eğer eğitim, "öğrenilen unutulurken akılda kalanlar" ise bir kişinin eğitim düzeyini, ekonomik ya da başka bir nedenle belli bir biçimde davranma zorunda kalmadığı saatlerde yaptıkları gösterir diyerek bu düşünceleri özetleyebiliriz:

Kaldı ki dünyada educare'in sağlayabileceği her şeye sahip olmak ama yine de –bu tanım gereği– eğitimsiz olmak mümkündür. Bir kişinin bir sürü evi ve bir otomobil filosu olabilir ama o kişi eğitim açısından hâlâ karacahil kalabilir; kişi kolunun uzandığı bütün okulları bitirmiş ama yine de darkafalı kalmış olabilir; kişi Concorde'u dünyanın her yerine uçurabilir ama hâlâ ırkçı kalabilir; kişi organ nakli yapabilir ama yine de cins ayrımcısı kalabilir; kişi çevrenin korunmasında bir uzman olabilir ama hâlâ türdeşi olduğu insanoğlundan nefret edebilir; kişi birçok dili akıcı bir biçimde konuşabilir ama bu dillerden herhangi biriyle söyleyebileceği dişe dokunur bir görüşü olmayabilir (iki dil bilen bir sekreterin müstehzi tanımı "iki dilde cahil biri" dir).

Eğitimde educere yaklaşımının değerine inanmış birinin başlıca sorunu, educare için tasarlanmış bir sistem içinde educere'e bir yer ya da zaman bulma sorunudur. Öğrencilerin kendi başlarına düşünmeye, çalışmalarını özerk olarak yürütmeye, zihinlerinde bir ışık yakan ya da hayal güçlerini zorlayan dersler ve konular almaya teşvik edil-

melerinin gerekli olduğunu kabul ediyorsak, bu özet ders kitapları, hükümetin ve toplumun talepleri ile beceri kazandırmaya ağırlık veren bir sistemde nasıl mümkün olur? Demokrasi gibi, educere de ancak birkaç kişinin kafasındaki bir ideal ya da derste yirminci kere tortu kayaları anlatan coğrafya öğretmeninin gözündeki bir pırıltı mıdır? Bu soruna geçmeden önce, genel olarak eğitim sürecinde ve özel olarak da otoritesinin doğası ve kaynağı konusunda, merkezi bir sorun olan öğretmenin rolü sorununa eğilmeliyiz.

Öğretmenin Otoritesi

“Otorite” sözcüğü (Latince “auctoritas”) ilginçtir. Anlamı, aynı kökten gelen “author” (auctor) sözcüğü üstünde düşündüğümüzde ortaya çıkar. Bir author başkalarının tepki verdiği bir öncü, bir kaynak, fikirlerin, imgelerin ve karakterlerin sunucusudur. Başkaları onun çalışmalarını eleştirebilir ve hatta bunları onun yetebildiğinden daha ileri götürebilir; ama o her şeye rağmen bu işi başlatandır, bunların katalizörüdür. Bu yüzden, otorite olan her kişi, bir grup içinde belli yönleriyle insanların ne düşündüklerini değilse bile ne yaptıklarını ve söylediklerini kontrol eden kişi olarak tanımlanabilir. Öğretmen genel olarak otorite sahibi bir kişi –ya da eğer otoritesi yoksa, edinmesi gereken kişi– olarak görülür. Bu otorite neye dayanır ve bunun educare/educere ikiliğiyle ne ilişkisi vardır? Bu soruyu, tartışma açısından taşıdığı öneme göre aşağıdan yukarıya özetleyeceğim (bana göre elbette) altı olası yanıt bulunabilir.

(a) *Gelenek*: Belli bir sosyal mevkiden ve belli mesleklerden insanlar geleneksel olarak otorite saygısı görmüşlerdir: Monarşi, aristokrasi, ruhban sınıfı, tıp mesleğini icra edenler vb. Bunlar arasında, kuşkusuz 20. yüzyıla kadar, öğretmenler de sayılabilir. Öğretmenlerin bir cemaatin gözündeki otoritesi Oliver Goldsmith’in *Metruk Köy* (The Deserted Village) şiirinde tüm canlılığıyla anlatılmıştır:

Orada, yönetilmesi beceri isteyen gürültülü mülkünde
Uğraşırdı köy hocası küçük okulunun eğitimiyle.
Sert bir adamdı hoca, görüşlerinde de katıydı;